

TAPIO TAMMINEN

**TIMUKAS
JA TEMA
MAAGILINE
IHUARST**

HIMMLERI JA FELIX KERSTENI LUGU

Soome keelest tõlkinud Katrin Kurmiste

 VARRAK

SISUKORD

Saateks.....	7
--------------	---

PROLOOG

Kohtumine Hartzwaldes	15
-----------------------------	----

I OSA

Naistelaager	25
Põikpäine kanafarmer	33
Kersten kohtub meister Ko'ga.....	42
Mustad kolmnurgad	56
Hollandi õukonnaarst	61
Näljane karihiir	68
Eutanaasiaprojekt 14F13.....	79

II OSA

Hommikusöök järve ääres	89
Suvepäevad Petäyses.....	95
Siemensi boonused	110
Kuningliku natsi külaskäik	116
Varssavis tuletikke otsimas	120
Kersten kohtub Roosevelti mehega	132
Samal ajal idanaabri juures	141
Himmler otsib vastuseid idamaade usunditest	146

III OSA

„Ära tegutse nagu lihakaupmees”	163
Krahv ja tema vari.....	170
Kas laagrid õhitakse?	178
Rohelisse või valgesse bussi?.....	184
Ravensbrücki viimased päevad	198
Laagriülem piknikul	205
Seersant Heinrich Hitzinger lahkub sellest maailmast.....	212

IV OSA

Stockholm, mai 1945	221
„Mees on soomlane ja jäägugi soomlaseks”	229
Rapsoodia rahva päästmisest	240
Kas päästja oli nats?	251
„Miks sa teda ei tapnud?”	256

EPILOOG

„Tapa üks, oled mõrvar. Tapa miljon, oled rahvuskangelane. Tapa kõik, oled jumal.”	263
Järelsõna. <i>Toomas Hiio</i>	270
Kasutatud kirjandus	274
Pildiallikad.....	281
Viited	282

SAATEKS

„Timukas ja tema maagiline ihuarst” on lugu ühe maailma lõpust ja teise valulisest algusest. Selle keskmes on kaks meest, Heinrich Himmler ja Felix Kersten, ja nende taustal Ravensbrücki koonduslaagri naised. Kõik nad loodavad pääseda.

Tartus sündinud Felix Kersten oli Teise maailmasõja ajal endiselt Soome kodanik, nagu ta oli suurema osa oma elust. Selle mehe elulugu on peaaegu uskumatu. Baltisakslane leiab end kodusõda pidavast Soomest. Varsti on ta Berliinis massaaži õppimas. Aga kuidas saab temast jõukate Kesk-Euroopa ärimeeste ja poliitikute tervendaja ja lõpuks Madalmaade kuningaperekonna „õukonnaarst”? Ja mis äratub Heinrich Himmleri huvi turske massööri vastu, keda ta hakkab kutsuma oma maagiliseks Buddhaks? Kas Himmler sunnib teda enda ravitsejaks hakkama?

Kersten siiski ei rahuldu pelgalt tervendaja rolliga. Ta tahab mõjutada Himmleri otsuseid ja isegi sõja kulgu. Suvel 1943 kolib Kersten Stockholm. Kelle heaks ta Rootsis töötab? Või on tal omaenda praksis? Kas Kersten kujutab tõepoolest ette, et suudab mõjutada Lääne ja Saksamaa vahelise sõja lõppu?

1945. aasta kevadel tegutseb Kersten üha hoogsamalt. Tal on otsustav osa paljude inimeste pääsemises koonduslaagritest. Juudi Maailmakongressi esindajate sõnul päästis Kersten lausa 60 000 juuti. Kas sel väitel võiks tõepõhi all olla?

Kohe pärast sõja lõppu algab Rootsis omapärane vägikaikavedu. Vastamisi on rootsi krahv ja soome massöör. Kes organiseeris valged bussid, kes korraldas 20 000 vangi pääsemise laagritest Rootsi? Rootsi Punase

Risti juhi krahv Folke Bernardotte'i meelest oli operatsioon tema teene. Mõningate võtmetunnistajate arusaam on teistsugune: krahv lihtsalt viis massööri plaani ellu. Krahvil oli toeks riigiparaat. Ka massööril oli mõjuvõimas toetajaskond. Järgneb kibe mõõduvõtmine, mis jätkub veel aastaid pärast Bernadotte'i mõrva. Aga mida kõike see rahvusvahelistki tähelepanu pälvinud tüli endas peidab? Kas Kerstenist saab Rahvakodu uue identiteedipoliitika ohver? Kas mõlemad võtavad appi löögid allapoole vööd?

Paar aastat pärast sõda avaldab Kersten oma mälestused, millele saab osaks vastuoluline vastuvõtt. Mees teab ise ka, et mõned tema lood paistavad liiga uskumatud selleks, et paika pidada. Teose sissejuhatuse kohaselt võivad need mõjuda parun Münchhauseni legendidena. Kersten siiski kinnitab, et need vastavad tõele.

Mälestuste ja pisut hiljem avaldatud päevaraamatutega jätab Kersten maha hulga mõistatusi, mille üle uurijad on jagelenud rohkem kui pool sajandit. Kes Kersten tegelikult oli? Oportunistlik silmamoondaja või karismaatiline heategija? Millel Kersteni teraapia põhines? Kas Kerstenil oli ikkagi õigus, kui ta väitis, et kogu Soome juudi elanikkond kavatseti paigutada koonduslaagritesse?

Kersteni mõistatused on kangelaslugude kõrval andnud toitu ka paroodiatele. Filmirežissöör Woody Allen irvitab tema üle jutukogus „Getting Even” („Kättemaks”, 1971). Jutu „The Schmeed Memoirs” („Schmeedi mälestused”) peategelane on Natsi-Saksamaa edukaim juuksekunstnik ja Hitleri ihujuuksur. Schmeed kinnitab Nürnbergi kohtuprotsessil, et ta ei saanud kogu sõja jooksul aru, mis mees tema tööandja õigupoolest oli.

Pensionil olev saksa arst Werner Neuss kirjutab aga Kersteni kõige omapärasema eluloo, „Menschenfreund und Mörder” („Filantroop ja mõrtsukas”, 2010), mis sisaldab tahtmatut koomikat. Neussi väitel oli tema isa noorena tundnud Felix Hubertit. Too olevat Saksamaal ühe madruse ära tapnud ja põgenenud Eestisse, kus teeskles, et on Felix Kersten. Õige Kersten olevat hukkunud Eesti Vabadussõjas. Neussil pole oma loo kinnituseks esitada muud kui isa jutustus ja Hubertist tehtud

fotod. Neussi õnnetuseks on fotodel raske märgata vähimatki sarnasust Huberti ja noore Kersteni vahel – ja on veelgi kummalisem, et vanemad ei suutnud oma poega identifitseerida, kui too neid Tartus 1920ndatel ja 1930ndatel aastatel külastas.

Kerstenist on loodud ka mõningaid kangelaslugusid. Kangelasena esineb ta lisaks oma mälestustele ühes varajases eluloos, populaarse prantsuse kirjaniku Joseph Kesseli raamatus „Les Mains du miracle” („Võlukätega mees”, 1960), mis peagi tõlgiti inglise keelde pealkirjaga „The Man With the Miraculous Hands”. Kangelasloona paistab Kersteni elu ka ta poja Arno Kersteni värskes üllitises „SS-ledaren Himmlers innersta hemligheter” („SS-i juhi Himmleri varjatud saladused”, 2016) ja Ameerika luureohvitseri John H. Walleri soome keeleski ilmunud raamatus „Paholaisen parantaja” („Saatana ravitseja”, 2004). Need teosed põhinevad peaaegu täielikult Kersteni enda mälestustel või tema juttudel. Seepärast on nende usutavus paiguti niisama küsitav kui Kersteni enda mälestuste oma.

Kerstenist ei saanud siiski kunagi rahvuskangelast. Sest Kersten oli anomaalia, vastuolu. Temas oli liiga palju kelmi, ta ei sobinud ühegi maa kangelaste galeriisse, kuigi tema kui päästja teeneid võib võrrelda ükskõik millise päästja tegudega Teises maailmasõjas.

Kersten tegi igasugu tegusid, nagu me kõik. Paljudel on siiski olnud raske leppida tema vastuolulisusega – kuidas saab kelmusi toime pannud mees olla samal ajal ka kangelaslik päästja. Tõelised kangelased peavad ju olema veatud, kujutluste järgi peaaegu eeskujulikud kodanikud. See naiivne arusaam elab meis vahest sügavamal, kui me arvatagi oskame. Küsimus pole sugugi kangelastes, vaid meie enda vajaduses projitseerida neile peaaegu üleloomulikke omadusi. Säärased kangelased täidavad sügava kriisi läbi elanud kogukondades tähtsat teraapilist ülesannet. Keset täielikku hävingut vajatakse positiivseid lugusid päästjatest, et ühiskond saaks toibuda traumaatilistest kogemustest.

Rahvuskangelased on alati väljamõeldud müüdid, mingi kindla aja ja ühiskonna tooted. Sõjajärgse Rootsi ja osalt ka kogu läänemaailma

kangelaseks sobis sellise tootena oivaliselt Folke Bernadotte. Madalmaades aga sobitati kangelasekeepi eriti agaralt just Kersteni imposantsele kujule. Tuntud hollandi professor Nicolaas Wilhelmus Posthumus esitas teda mitmel aastal Nobeli rahupreemia kandidaadiks.

Teisalt on Kersteni hämmeldust tekitav isik ja temast maha jäänud mõistatused hoidnud ülal huvi selle rahvusvahelise seikleja vastu. Kui Kersten oleks oma mälestustes kõik kaardid lõpuni avanud, siis vaevalt ta elulugu enam suuremat huvi ärataks. Miski ei suuda kütkestada meid rohkem kui saladus.

Hakkasin Kersteni saladuse vastu huvi tundma juba aastaid tagasi. Ma ei plaaninud siiski kirjutada temast pikemalt kui ühe raadiosaate jagu. Mõni aasta tagasi aga sattusin paarile huvitavale artiklile Kersteni Rootsi-aastate kohta. Säde süttis uuesti.

On selge, et Kersteni tegutsemist pole võimalik mõista ilma Himm-lerita ja ta mälestusi saab mõista vaid 1945. aasta kevadiste sündmuste valguses. Seepärast keskendun siin suures osas tolele „viimasele kevadele” ja Kersteni Rootsi-aastatele. Algusest peale oli mulle selge seegi, et raamat kujuneb mitmehäälseks. Himm-leri kõrval peaks selles mingil moel välja kostma ka Ravensbrücki naiste hääl. See hääl toetub suurelt osalt Margarete Buber-Neumanni kogemustele. Tema mälestused on üks mõjusamaid dokumente, mis Ravensbrücki kohta on kirjutatud.

Ma ei kujutle, et paljastan Kersteni saladuse täielikult – see on vaevalt üldse võimalik – või hajutan täielikult tema legendi või pigem selle varju kohale kogunenud ajaloovahu. Loodetavasti suudan siiski varasemast pisut tõepärasemalt avada tema tegusid, motiive ja isikut. Kersten on Soomes ja Rootsis seniajani peaaegu tundmatu kuju, kui võtta arvesse tema tähtsat osa paljude otsustavate sõjaeagsete sündmuste jälgijana ja osalisena.

See raamat on omal moel järg mu varasematele raamatutele „Pahan viehätys” („Kurja veetlus”, 2004) ja „Kansankodin pimeämpi puoli” („Rahvakodu varjukül”, 2015). Raamatu valmimist kiirendas WSOY kirjandusfondi Edinburghi kirjanikeresidents, mille üheks kuuks oma

kasutusse sain. Selle ja saadud abiraha eest sihtasutusele suur tänu. Samuti olen tänulik Suomen tietokirjailijat ry-le, mis on toetanud mu sellegi teose valmimist. Atena kirjastuse toimetajat Laura Niemi-Pynttärit tänan konstruktiivse koostöö eest. Ja eriti soojalt tahan tänada Soome Akadeemia uurijat, Euroopa ajaloo dotsenti Oula Silvennoinenit, kes kommenteeris mu käsikirja kuumas juulis keset Põhjala troopilist suve. Raamatusse jäänud võimalike vigade eest vastutan loomulikult mina.

Luumäki Aholas augustis 2018
Tapio Tamminen

KOHTUMINE HARTZWALDES

20.04.1945, PIDU PUNKRIS

Õhtupoolikul kostab suurtükkide kõmin riigijuhi peakorterini. Adolf Hitler võtab vastu õnnitlusi partei ja armee kõrgemalt juhtkonnalt. Fühleri 56. sünnipäeva pühitsejate hulgas on Natsi-Saksamaa koorekiht: Himmler, Goebbels, Göring, von Ribbentrop, Bormann, Dönitz, Keitel, Schellenberg ja Speer.

Meeleolu on rusutud. Seekord ei tähistata juhi sünnipäeva efektsete paraadidega, rahvas ei hõiska tänavatel, inimesed ei puhke prohvetliku juhi palge ees liigutuspisaraisse, keegi ei loobi lilli paraadil marsivatele sõduritele.

Pidulised sügaval maa all suudavad hädavaevu oma pettumust vaos hoida. Lõpp on lähedal. „Führer, linn on varsti sisse piiratud. Teid blokeeritakse ja põgenemistee lõunasse lõigatakse ära. Teil on veel võimalik võtta oma juhtimise alla Lõuna väeüksused, kui lähete otsekohe Berchtesgadenisse,“ üritavad Himmler, von Ribbentrop, Goebbels ja Dönitz meeleheitlikult panna Hitlerit tühistama otsust Berliinis püsida.

„Ma ei saa, tunneksin end siis nagu Tiibeti laama, kes palveveskit keerutab. Ma pean siin, Berliinis, asjad korda saama – või kaduma,“ pomiseb Hitler õhtul kitsas ringis, kui teda taas veendakse lahkumisega nõustuma.¹

Päeval viib Hitler läbi viimase avaliku tseremoonia, võttes punkri õuel vastu Hitlerjugendi noori esindajaid. Õue ümbritsevad kokku varisenud ja kõvasti kannatada saanud hooned. Suurtükitle pidev kõmin sööb närve. Hitler ülistab kõnes noori poisse, kes vapralt kaitsevad Saksa

isamaad. Nagu teisedki avalikud esinemised, on ka Hitleri viimane lühike tseremoonia hoolega ette valmistatud: millal poisse omamehelikult õlale patsutada, millal nende rinnaesisele medaleid kinnitada.

Ja lõpuks veel ametlik foto: armastatud riigijuht kolme tundmatuks jäänud poisi kõrval.

Õhtul on Hitler vaikne. Mõttesse vajunud sünnipäevalaps tõmbub juba varakult Eva Brauni saatel oma tuppa. Eva tuleb siiski varsti tagasi. Ta tahab pidutsemist jätkata, ta armsam polnud Eva uut sinist hõbedaste litritega kaunistatud kleiti isegi märganud. Kes minuga tantsib? Keegi külalistest leiab kusagilt grammofoni ja heliplaadi. Kärisev mänguriist täidab ruumi ballaadiga: *veripunased roosid sosistavad sulle õnnest...*

Ja Eva tantsib, tantsib iga soovijaga. Kellele veel šampanjat, minule igal juhul! Neil on veel hetk aega joobuda õnnest, mälestustest, tantsida kuni viimse valsini, üle miljonite haudade. Keegi ei räägi sõjast, kaotustest, füürierist – või surmast. Plaadimängija käiab ikka uuesti ja uuesti laulu veripunastest roosidest.

Heinrich Himmler ei ole peotujus. Riigi teine mees – või kui talt endalt küsida, siis esimene – vilksab salamisi kella vaadata. Nad oleksid pidanud juba lahkuma. Väike mees vaatab küsivalt Walter Schellenbergile otsa. Pool tundi enne keskööd jätavad nad peoperenaise ja pidu jätkava väikese seltskonnaga hüvasti. Himmleril ja Schellenbergil on salajane kohtumine väljaspool Berliini asuvas mõisas. Mehed teavad, et on kohtumisele juba tublisti hiljaks jäänud, aga nad ei muretse. Rootsist saabunud läbirääkijad ootaksid kindlasti kasvõi hommikuni.

19.04.1945 KELL 14.00, STOCKHOLMI LENNUVÄLI

Kaks pikkadesse popliinmantlitesse rõivastatud meest sisenevad haakristidega märgistatud liinilennukisse. Mehed on lennuki ainsad reisijad. Rohkematele ruumi ei olekski, sest lennuk on lastitud täis Punase Risti abipakke Berliini viimiseks.

Vaikivad mehed pole siiski Punase Risti töötajad, vaid diplomaadid. Täpsemalt öeldes on Norbert Masur ja Felix Kersten *ad hoc* diplomaadid,

kellel on Kersteni mõisas Berliini lähedal täita ülisalajane ülesanne. Masur esindab läbirääkimistel Juudi Maailmakongressi Rootsi osakonda. Kohtumise korraldaja Kersten on aga Heinrich Himmleri kauaaegne massöör ja sõber. Tüsedat meest kutsutakse Saksamaal doktor Kersteniks. Tervishoiunõunik Kersten on Soome kodanik.

Rootsi välisministeerium on andnud meestele nimekirja isikutest, kes tuleks katsuda koonduslaagritest vabastada. Masur ja Kersten on seda reisi oodanud juba nädalaid. Sõda Saksamaal on päev-päevalt ägenenud ja iga kaotatud päev on olnud painav. Valutava südamega on mehed peljanud uudiseid sellest, et koonduslaagrites on vangide hävitamine juba alanud. Stockholmis möllavate kuulujuttude kohaselt kavatseb Šveitsi piiril paikneva laagri ülem ajada vangid lähedalasuvasse tunnelisse ja selle siis õhku lasta. Läänemere piirkonnas on kaalutud mõtet vangid laevadele lastida ja siis laevad uputada. Masur ja Kersten teavad, et nende reis võiks päästa kümnete tuhandete inimeste elu.²

Algselt oli Masuri asemel pidanud reisile minema ärimees Hillel Storch. Tal oli paar aastat tagasi õnnestunud Lätist Rootsi põgeneda. Ent Storch oli dokumentideta mees, tal polnud ühegi riigi passi. Juudi Maailmakongressis arvati, et paberiteta mehe saatmine Berliini oleks Läti juudile Storchile liiga riskantne. Viimasel hetkel valiti tema asemele Saksa juut Norbert Masur.

Paaritunnise reisi ajal on Masuril aega oma ülesande üle järele mõelda. Ta kohtub varsti Heinrich Himmleriga – tema, juut, koonduslaagrist põgenenud mees, kohtab maailma suurimat massimõrvarit. Kuidas õnnestub tal oma tundeid Himmleri ees vaos hoida? Kuidas suudab ta isegi kuulata selle timuka juttu? Aga kui too ei nõustugi Masuri ja Kersteni ettepanekuga?

Kui lennuk jõuab Saksamaa territooriumi kohale, avaldab Masur Kerstenile imestust selle üle, kui rahulik kõik välja näeb. Põllud on külvi- valmis äestatud nagu mis tahes kevadel. Õhust vaadates tundub maa peal valitsevat rahu. Pisut hiljem näitab Masur Kerstenile siiski hiigelsuurt pommiaku metsaservas.

Berliini Tempelhofi lennuväljal on piirivalvurid huvitatud ainult Kersteni Soome passist. Masur võib enda oma põuetaskusse jätta, sest tal ei ole viisat. Ametnikud on *Gestapo* kõrgemalt juhtkonnalt juba aegsasti teada saanud, kes Stockholmist saabuvad. *Gestapo* juhtnööride järgi tuleb Kersteni kaaslane maale lubada.

Lennuvälja kõrval ootab mehi Rootsi välisministeeriumi auto. Kui juht mehi märkab, kiirustab ta neile vastu. Autojuht on saanud uued juhtnöörid, mille kohaselt ta ei tohi viia neid Kersteni mõisa. Meestele peab järele tulema *Gestapo* auto.

Riikliku politsei auto jääb siiski kõvasti hiljaks. Mitmetunnise ootamise järel hakkavad mehed närvi minema. Mis on juhtunud? Kas läbi-rääkimised on tühistatud? Kersten teab, et öised pommirünnakud Berliinile algavad kohe pärast pimeduse saabumist. Need võivad kesta isegi kuni seitse tundi. Kõigepealt tulevad Vene pommilennukid, seejärel ameeriklaste omad, ja britid hoolitsevad viimistluse eest. Sama näitemäng igal öhtul – ja samas järjekorras. Kersten toonitab Masurile, et nad peavad enne pommirünnakuid läbi linna pääsema.

Kevadõhtu on jõudnud juba hämarduda, kui *Gestapo* auto kella kümne ajal Tempelhofi lennuväljale keerab. Kerstenile ja Masurile öeldakse, et ametnikud ei saanud kinnitust meeste Berliini saabumise kohta. Ühendus Stockholmiga oli kuuldavasti katkenud. Vaikiv seltskond sõidab läbi Berliini peaaegu pilkases pimeduses. Kahvatus kuuvalguses tunduvad majade turritavad ahervaremed ebatõelistena. Masuril on tunne, nagu oleks ta sattunud kuhugi teise maailma, viirastuste keskele. Kõik näib olevat surnud. Üks meeleheitel jalakäija püüab kätt vibutades autot peatada. Auto jätkab peatumatult teed, vältides teekattesse pekstud pommiäuke.

Masur vilksab kella vaadata. Sõit läbi Berliini on võtnud pool tundi. Kersteni mõisa on veel 70 kilomeetrit. Kui nad maanteele jõuavad, peatab neid sõjaväepatrull: autotuled tuleb ära kustutada. Auto jätkab teed kuivalgel. Hetke pärast seltskond peatub. Kuigi Masur tunneb kogu keha raputavaid külmavärinaid, ei suuda ta jätta sünget öist vaatamängu

imetlemata. Berliini taevast lõhestavad helgiheitjate eri suundadest lähtuvad tugevad valgusvihud. Pommilennukite ängistav ulgumine kostab üha selgemini.

Kesköö paiku saabub seltskond Kersteni mõisa. Peremees juhatab Masuri külastetuppa. Nad peavad korralikult puhkama. Järgmine päev saab olema väsitav.

Kuid Norbert Masur ei saa und. Mõtted möllavad rahutult. Mida ta homme peaks Himmlerile ütleva? Sellest sõltub Ravensbrücki juutide saatus. Mõisast koonduslaagrisse on vaid parkümmend kilomeetrit.

Kersten ja Masur istuvad rikkaliku hommikusöögilaua ääres, kui kohale jõuab Walter Schellenberg. Saksa välisluure ülem teatab, et kohtumine Himmleriga lükkub edasi. Täna tähistatakse Hitleri 56. sünnipäeva. Himmler tuleb siiski niipea, kui tal õnnestub peolt lahkuda.

Masur mõõdab Schellenbergi pilguga. Üllatavalt meeldiva välimuusega, mahedate näojoontega noor mees, kes kannab erariideid. Temas pole kübetki seda julma natsitüüpi, keda ta oli oodanud. Schellenberg teab, mis on mehed Rootsist Saksamaale toonud, ja ta ütleb, et toetab nende püüdlusi. Kerstenit tunneb ta hästi juba mõned aastad. Kersten on tedagi mitu korda masseerinud. Saksa välisluure ülem hoiatab neid siiski liigse optimismi eest, sest Hitleri lähiringkond seisab vastu kõigile juute puudutavatele järeleandmistele.

Pärast hommikusööki tutvustab Kersten Masurile oma rohkem kui 300-hektarist maavaldust. Mõisa ostmisest rääkides peremees isegi ei ürita uhkust varjata. Ta on teeninud selle kõik sõna otseses mõttes oma kätega. Parimatel aastatel on tal rikkaid patsiente masseerides olnud pöörane sissetulek. Kersten ei varja oma rahulolu ka siis, kui esitleb Masurile mõisa usaldusväärseid töötajaid. Need on Jehoova tunnistajad, keda tal on õnnestunud vabastada aastatel 1941–42. Relvakandmisest keeldujatena olid Jehoova tunnistajad paigutatud laagritesse kohe, kui vangilaagrite võrku ehitama hakati.

Keskööl heliseb telefon. Himmler ei pääse kohtumisele enne poolt kolme vastu hommikut, teatab Schellenberg. Närvid pingul, istuvad

Kersten ja Masur küünlavalgel elutoas, oodates riigi tähtsuselt teise mehe saabumist.

Täpselt kell pool kolm kuulevad nad automüriinat. Peremees tormab tulijat vastu võtma.

„Guten Tag,” lausub igerik univormis mees elutuppa astudes. Masur ohkab mõttes kergendusest: õnneks Himmler ei tervitanud sõnadega *Heil Hitler*. Himmlerile järgnevad tema usaldusmehed: advokaadist käsundusohvitser Rudolf Brandt ja Walter Schellenberg. Masuri meelest näeb Himmler hilist ajahetke arvesse võttes välja üllatavalt ergas – ja parem kui fotodel. Ta oli oodanud, et leiab mehe juures sadismile viitavaid jooni. Aga ei midagi. Või rääkis mehe terav pilk julmusest? Masur mõtleb, et kui ta ei teaks Himmleri minevikku, poleks ta kuidagi osanud arvata, et näeb praegu üht maailma ajaloo suurimat massimõrvarit.

„Minu sugupõlv ei ole rahu tunda saanud,” hakkab Himmler otsekohe Masurile oma elulugu seletama. „Kui algas Esimene maailmasõda, olin ma 14-aastane nooruk. Pärast sõja lõppu puhkes kodusõda. Juudid mässisid end kõrvuni sellesse Spartakuse mässu. Juudid olid ju meie seas välismaalased, kes alati tekitasid rahutust. Mitu korda saadeti neid maalt välja, aga nad tulid alati tagasi. Kui me võimule pääsesime, avanes meile võimalus see küsimus lõplikult lahendada. Mina toetasin emigratsiooni kui inimlikku lahendust, aga teised ei kiitnud seda heaks.”

Masur üritab ettevaatlikult Himmleri monoloogi katkestada, et too veelgi hullemini oma valede võrku ei takerduks. Nende ülesandeks on panna Himmler nõustuma võimalikult paljude veel elus olevate juutide päästmisega, mitte kuulata tema õigustusi oma tegudele. Oma mõtteid ei julge Masur siiski sõnadeks vormida. Riigi teine mees jätkab meenutusi, kuidas Saksamaa tung itta oli probleemi vaid hullemaks teinud.

„Sellele järgnesid juutide levitatud epideemiad. Meil tuli hakata põletama tüüfusesse surnud inimeste laipu. Seepärast pidime ehitama krematooriume – ja sellepärast tahavad kõik nüüd nõori me kaela ümber pingule tõmmata.”

Himmleri meelest olid koonduslaagrid algusest peale kõrvaliste pinnuks silmas. „Nende halb maine tulenes ebaõnnestunud nimevalikust. See oli viga. Me oleksime pidanud nimetama need kasvatuslaagriteks.”

Masur katkestab nüüd natside juhi kõnetulva: „Aga te ei saa eitada neid arvukaid julmusi, mida laagrites toime pandi.” – „Möönan, et mõnikord seda juhtus, aga ma karistasin süüdlasi alati,” pareerib Himmler kiiresti.

Masur hoidub Himmlerit vihastamast. Ta ei taha, et too vihahoos nõupidamislaua äärest lahkukuks. Masur alustab oma ettevaatlikku kõnet, apelleerides tulevikule: kuidas nende rahvaste vahele tuleks ehitada uut-moodi sild ja kuidas see ei õnnestu, kui laagrites alles olevad juudid hävitatakse. Seepärast palub ta, et Rootsi ja Šveitsi piiride lähedal vangilaagrites virelevad juudi vangid kõige kiiremas korras vabastataks. Ta mainib ka Ravensbrücki ja mõningate teiste koonduslaagrite vange, kes tuleks eritranspordiga Rootsi toimetada.

Himmler ei reageeri alguses ettepanekule mitte kuidagi. Ta jätkab monoloogi, otsekui poleks Masur teda üldse katkestanud. Kohe hakkab ta söimama Lääne ajakirjandust, kes on tema pihta suunanud koletu vihapropaganda.

„Kui ma möödunud aastal vabastasin Šveitsi lähedalt laagritest 2700 juuti, alustas ajakirjandus poriloopimist. Kuuldavasti olin ma need inimesed vabastanud ainult seepärast, et hankida endale mingisugune alibi. Mul pole mingit alibit vaja, ma tegin ju ainult seda, mis oli minu rahva seisukohalt mõõdapääsmatu, ja ma vastutan oma tegude eest lõpuni. Minust ei saanud rikast meest. Mitte keegi pole ajakirjanduselt viimase kaheteistkümne aasta jooksul saanud niipalju pori kaela kui mina.”

Masur ohkab kergendatult, kui Himmler viimaks oma monoloogi lõpetab. Himmler teatab, et arutab ettepanekut Brandtiga nelja silma all. Kersten jääb nendega koos läbirääkimislaua äärde. Masur ja Schellenberg lahkuvad toast.

Paarikümne minuti pärast läbirääkimised jätkuvad. Himmler annab teada, et on nõus vabastama Ravensbrücki koonduslaagrist 1000 juudi

naist. Neile võib Punase Risti autodega järele tulla niipea kui võimalik. Natsijuht ütleb, et on valmis ellu viima peaaegu kõik Rootsi välisministeeriumi ettepanekud. Himmler toonitab, et dokumentidesse tuleb Ravensbrücki naised siiski juutide asemel poolakatena kirja panna.

Kui kohtumine lõpeb, vaatab Masur kella – peaaegu minuti pealt viis. Jutu lõpetuseks on Himmler veel siunanud Nõukogude Liitu ja kommuniste. Masur vaatab meest viimast korda. Too on rääkinud peaaegu kogu aeg rahulikult. Kõnetulv võis siiski viidata sisemisele hirmule. Masur ei kahtle hetkekski, et mees on arukas ja kõrgesti haritud.

Oma kauaaegsele massöörile Felix Kerstenile, keda ta on sageli „oma Buddhaks” nimetanud, lausub Himmler: „Parim osa saksa rahvast hävib koos meiega, see, mis juhtub ülejäänutega, on tähtsusetu.” Himmler jätab Kersteniga soojalt hüvasti. Mehed teavad, et vaevalt nad kunagi enam kohtuvad.

Kui Himmler on lahkunud, jälgivad Stockholmist saabunud *ad hoc* diplomaadid Hartzwalde aias vaikides Berliini kohal hõljuvaid tohutuid suitsupilvi. Nõukogude väed pommitavad nüüd Potsdami väljakut, Berliini südant. Kersten on Brandtilt kuulnud, et linna kirdeosas möllavad ägedad tänavalahingud. Linn on ümber piiratud. On vaid üksainus avaus, mis paikneb sobivalt Kersteni maavalduse suunal. Seegi võib sulguda millal tahes. Meestel on põhjust Hartzwaldest võimalikult ruttu lahkuda.

Kerstenit ja Masurit sõidutanud auto käivitub kell kümme hommikul. Berliinis üritavad mehed asjatult kätte saada Rootsi Punase Risti aseesimeest Folke Bernadotte'i. Temalgi oli kavatsus Himmleriga kohutada. Kui krahv Bernadotte'ist midagi kuulda ei ole, suunduvad mehed aegsasti Tempelhofi lennuväljale. Kell kaks peaks väljuma liinilennuk Kopenhaageni kaudu Stockholmi.

Paari päeva pärast saavad mehed kuulda, et Bernadotte on juba asunud korraldama bussivedusid Ravensbrückist Rootsi. Himmler on lõpuks nõustunud vabastama Ravensbrücki koonduslaagrist 7000 naist, kellest umbkaudu pooled on juudid.